

FILOZÓFIA

A vizsgázónak a követelményrendszerben és a vizsgaleírásban meghatározott módon az alábbi ismereteit és képességeit kell bizonyítania:

- a hétköznapi és a filozófiai gondolkodásmód megkülönböztetése;
- a tartalmi követelményekben meghatározott alapismeretek elsajátítása;
- a tanult filozófiai alapfogalmak, szakkifejezések alkalmazása;
- a logikus érvelés, a következtetések világos nyelvi formában való előadása;
- eredeti forrásból merített rövid filozófiai szövegek értelmezése;
- a különböző filozófiai álláspontok megkülönböztetése;
- a kiemelt korszakok művészete, tudománya és filozófiája találkozási pontjainak felismerése.

Az emelt szintű filozófia érettségi vizsgán ezen túlmenően az alábbi ismeretek és képességek meglétét kell bizonyítania a vizsgázónak:

- hétköznapi problémák filozófiai szinten való megfogalmazása;
- a tartalmi követelményekben meghatározott alapismeretek elsajátítása;
- a tanult filozófiai alapfogalmak, szakkifejezések alkalmazása és többretegű értelmezése;
- az önálló kérdésfeltevés és véleményalkotás képessége;
- egy meghatározott filozófiai problémára adott különböző válaszok összehasonlítása;
- a válaszok sokféleségében való kronológiai tájékozottság.

I. RÉSZLETES VIZSGAKÖVETELMÉNYEK

1. FILOZÓFIAI PROBLÉMÁK

Középszinten kötelező filozófiai problémák	Emelt szinten kötelező filozófiai problémák
Mi a filozófia?	Mi a filozófia?
A létre vonatkozó kérdés	A létre vonatkozó kérdés
A test-lélek probléma	A test-lélek probléma
Megismerhetőség, igazság, bizonyosság	Megismerhetőség, igazság, bizonyosság
Az én problémája	Az én problémája
A végesség emberi problémája	Az idő filozófiai értelmezése
Az érték problémája: a jó és a szép	Végesség és végtelenség
A szabadság kérdése	Az érték problémája: a jó és a szép
A környezet- és bioetika problémái	A szabadság kérdése
Globalizáció és társadalom	Erkölcsei univerzalizmus és relativizmus
	A környezet- és bioetika problémái
	Globalizáció és társadalom
	Hít és tudás

1. Filozófiai problémák

Emelt szinten csak a középszintet meghaladó követelmények találhatók.

A **Filozófiai problémák** részletes tartalmi követelményeinek leírása során **vastagon szedett dőlt betűvel** jelöljük a **kötelező filozófusok, korszakok és irányzatok** nevét.

Dőlt betűvel a választható filozófusok nevét és irányzatokat emeltük ki.

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
<p>1.1. Mi a filozófia? Filozófusok, irányzatok A probléma megközelítése</p> <p>Filozófiai diszciplínák Ajánlott művek/műrészletek</p>	<p>Platón, Arisztotelész, Kant, Jaspers, Wittgenstein <i>Eltérő felfogások a filozófia mibenlétéről (tudomány, nem tudomány); a filozófia tárgya, a filozófiai gondolkodás sajátosságai. Egy adott téma különböző megközelítési lehetőségei (hétköznapi, művészeti, szaktudományos, filozófiai).</i> Platón: a filozófia szerepe a nevelésben, az állami életben; Arisztotelész: a végső okok önmagáért művelt tudománya; Kant: a filozófia négy fő kérdése, a kritikai filozófia; Jaspers: a filozófia forrásai: rácsodálkozás, kételkedés, bizonytalanságérzet, valódi kommunikációra törekvés; Wittgenstein: a filozófia mint a köznapi nyelv elemzése. Metafizika, ismeretelmélet, etika, politikai filozófia, tudományfilozófia. Jaspers: Bevezetés a filozófiába (részletek)</p>	<p>Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás, Marx, Bécsi Kör, Heidegger Szent Ágoston: a „hiszek, hogy érthessek” elve; Aquinói Szent Tamás: értelmi és hitigazság; marxizmus: a világ értelmezésére és megváltoztatására törekvés; Bécsi Kör: a természettudományok nyelvének logikai elemzése, ideális tudományos nyelv konstruálása; Heidegger: a hermeneutikai kör.</p> <p>Platón: Az állam (részletek).</p> <p>Kant: A tiszta ész kritikája (részletek). Carnap: A metafizika kiküszöbölése... (részletek).</p>
<p>1.2. A létre vonatkozó kérdés Filozófusok, irányzatok A probléma megközelítése</p>	<p>Parmenidész, Hérakleitosz, Platón, Arisztotelész, Szent Ágoston, Descartes, Kant, Bécsi Kör, Heidegger Preszókratikusok: az arkhé és a logosz, a létező és a lét; Platón: az állandó megragadása a változó dolgokban, az ideák világa; Arisztotelész: a létező és a lényeg szétválasztásának kritikája, a szubsztancia keletkezése és létezése. Szent Ágoston: a rossz mint léthiány; Descartes: Isten, a gondolkodó és a kiterjedt dolog mint szubsztanciák; Kant: a jelenségvilág és a magukban lévő dolgok világa; Bécsi Kör: a metafizikai állítások értelmetlensége; Heidegger: a metafizika kritikája; a létre</p>	<p>Preszókratikusok, Szent Ágoston, Locke, Berkeley, Schopenhauer, Heidegger, Bécsi Kör Preszókratikusok: dinamikus és statikus létfelfogás; neoplatonizmus: emanáció, Egy - Szellem - Lélek; Locke: a kiterjedt szubsztancia, mint a minőségek megismerhetetlen hordozója; Berkeley: a kiterjedt (anyagi) szubsztancia fogalmának kritikája, létezni annyi mint érzékelni vagy érzékelve lenni (esse et percipi); Schopenhauer: a magánvaló dolog és a jelenség, akarat, képzet; Heidegger: a létnek rejtőzködésből való kilépése, az igazság a lét elrejtetlensége, feltárultsága, a</p>

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
<p>Filozófiai diszciplínák</p> <p>Ajánlott művek/műrészletek</p>	<p>vonatkozó kérdés újbóli feltétele.</p> <p>Metafizika, lételmélet, tudományfilozófia.</p> <p>Hérakleitosz: Töredékek B1; Parmenidész: B8. 1-61.</p> <p>Platón: Állam VII. 514 a-518 b (Barlanghasonlat).</p>	<p>lélet feltáró művészet; <i>Bécsi Kör</i>: a metafizika kiküszöbölése, értelmes látszatállítások.</p> <p>Locke: Értekezés az emberi értelemről (részletek).</p> <p>Heidegger: Mi a metafizika? (részletek).</p> <p>Carnap: A metafizika kiküszöbölése (részletek).</p> <p>Heidegger: A műalkotás eredete (részlet: Van Gogh: Parasztcipők).</p>
<p>1.3. Test-lélek probléma</p> <p>Filozófusok, irányzatok</p> <p>A probléma megközelítése</p> <p>Filozófiai diszciplínák</p> <p>Ajánlott művek/műrészletek</p>	<p><i>Platón, Arisztotelész, Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás, Descartes</i></p> <p>A test és lélek dualizmusa, eltérő felfogások a különbségükről és a kapcsolatukról.</p> <p>Metafizika, ismeretelmélet, etika, politikai filozófia.</p> <p>Platón: Állam (részletek).</p> <p>Descartes: Elmélkedések a metafizikáról (részletek).</p>	<p>Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás, Spinoza</p> <p><i>Spinoza</i>: a test-lélek dualizmus monista megszüntetése; <i>elméfilozófia</i>: a test és lélek problematika 20. századi megközelítésben.</p> <p>Spinoza: Etika (részletek).</p> <p>Dennett: Micsoda elmék (részletek).</p>
<p>1.4. Megismerhetőség, igazság, bizonyosság</p> <p>Filozófusok, irányzatok</p> <p>A probléma megközelítése</p>	<p><i>Preszókratikusok, Platón, Arisztotelész, hellenizmus, Aquinói Szent Tamás, Descartes, Locke, Kant, Comte, Bécsi Kör, K. Popper, Wittgenstein</i></p> <p><i>Herakleitosz, Parmenidész</i>: vélekedés és igazi tudás; <i>szofisták</i>: a világról való beszéd és gondolkodás; <i>Platón, Arisztotelész</i>: a megismerés és az ismeret mibenléte; <i>hellenizmus</i>: biztos ismeret a külvilágról, igazságkritérium; Aquinói Szent Tamás: hit és tudás viszonya; <i>Descartes, Locke</i>: biztos ismeretelméleti kiindulópont keresése, tapasztalat és értelem, racionalizmus és empirizmus, a szkeptikus és a módszeres kétely; <i>Kant</i>: „kopernikuszi fordulat”; <i>Comte</i>: az elméletalkotás stádiumai; <i>Bécsi Kör, K. Popper</i>: a kijelentések logikai elemzése és</p>	<p>Preszókratikusok, hellenizmus, Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás, Locke, pozitívizmus, Mill, Bergson, Husserl, logikai pozitívizmus, Bécsi Kör, K. Popper, analitikus filozófia, Wittgenstein, Kuhn, a posztmodern</p> <p><i>Preszókratikusok</i>: a létező nyelvi megközelítése, a létige egzisztenciális és kopulatív használata; <i>szkeptikusok, hellenizmus</i>: az igazság kritériumának tagadása, az ítéletek felfüggesztése (epokhé), szkeptikus érvelési módok; <i>Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás</i>: Isten a megismerés és az erkölcsiség alapja; <i>skolasztikusok</i>: az univerzália-vita; <i>Comte / pozitívizmus</i>: teológiai, metafizikai és pozitív stádium; <i>Mill</i>: a tudományok általános és egységes metodológiája; <i>Bergson</i>: a valóság statikus és dinamikus szemlélete, intuitív és fogalmi</p>

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
<p>Filozófiai diszciplínák</p> <p>Ajánlott művek/műrészletek</p>	<p>igazolhatósága; <i>Wittgenstein</i>: nyelv és valóság, az elmondható és a kimondhatatlan, a beszéd mint tevékenység és az életforma része, nyelvjátékok.</p> <p>Metafizika, ismeretelmélet, etika, tudományfilozófia.</p> <p>Parmenidész: <i>B 8. 1-61</i>.</p> <p>Platón: Állam VII. 514 a-518 b (Barlanghasonlat).</p> <p>Descartes: Elmélgedések a metafizikáról (részletek).</p> <p>Kant: A tiszta ész kritikája. Bevezetés.</p>	<p>megismerés, relatív és abszolút ismeret; <i>Husserl</i>: a fenomenológia mint leíró módszer és a priori tudomány, fenomen, fenomenológiai redukció, intencionalitás; <i>Bécsi Kör</i>: a kijelentések igazságértéke, verifikáció; <i>K. Popper</i>: fallibilis tudományfejlődési elméletek, hipotézis, kritikai vizsgálat, falszifikáció; <i>Th. S. Kuhn</i>: tudományos fejlődés, a tudományos kutatás metodológiai normarendszere, paradigma, paradigmaváltás, tudományos forradalom; posztmodern: a tudás mint információ és hatalmi kérdés, a metanarratívák megkérdőjeleződése, diskurzusok integráló szerepe.</p> <p>Gorgiász: A nemlétezőről (részletek).</p> <p>Comte: A pozitív szellem (részletek).</p> <p>Carnap: A metafizika kiküszöbölése... (részletek).</p> <p>Wittgenstein: Logikai-filozófiai értekezés (részletek).</p> <p>Kuhn: A tudományos forradalmak szerkezete (részletek).</p> <p>Lyotard-Habermas-Roty: A posztmodern állapot (részletek).</p>
<p>1.5. Az én problémája</p> <p>Filozófusok, irányzatok</p> <p>A probléma megközelítése</p>	<p>Descartes, Locke, Kant, Schopenhauer, Kierkegaard, Heidegger, Sartre, életfilozófiák</p> <p>Antropológiai fordulat az újkori filozófiában: az ember mint megismerő, gondolkodó lény; Descartes: gondolkodó és kiterjedt dolog; Kant: empirikus és transzcendentális én, etikai megközelítés, cselekedni és akarni képes én; <i>Schopenhauer</i>: az individuum és a világ viszonya, élet, szenvedés, halál; <i>Kierkegaard</i>: az individuum létezése, választás, szorongás, a hit és a létezés paradoxonjai, esztétikai, etikai, vallási stádiumok; <i>Heidegger</i>: a létre vonatkozó kérdés újbóli felvetése, a lét és a létező; <i>Sartre</i>, egzisztencializmus: az emberi lét problémáinak megvilágítása az egyéni léten keresztül, egzisztencia és esszencia, szabadság, választás, felelősség.</p>	<p>Hume, német idealizmus, Heidegger, életfilozófiák</p> <p><i>Hume</i>: az Én azonossága melletti filozófiai érvek kritikája és az emlékezet mint a személyiség azonosságának alapja; német idealizmus: a szubjektum (Én) és a világ viszonya; <i>Schopenhauer</i>: az individuum és a világ viszonya; <i>Kierkegaard</i>: az egzisztencia egzisztálása, a „szerencsétlen individuum”, az ismétlés; Camus: az emberi lét abszurditása; Heidegger: jelenvaló lét, világban való lét, szorongás, halálhoz viszonyuló lét, időbeli lét.</p>

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
<p>Filozófiai diszciplínák</p> <p>Ajánlott művek/műrészletek</p>	<p>Ismeretelmélet, lételmélet, etika.</p> <p>Descartes: Elmélkedések a metafizikáról (részletek).</p> <p>Kierkegaard: Félelem és rettegés (részletek).</p> <p>Sartre: Mi az egzisztencializmus?</p> <p>Egy vezér gyermekkor. A fal (novellák).</p>	<p>Kierkegaard: Vagy-vagy. Az ismétlés (részletek).</p> <p>Heidegger: Lét és idő. Bevezetés.</p> <p>Camus: A lázadó ember. Szisüphosz mítosza.</p>
<p>1.6. Az idő filozófiai értelmezése</p> <p>Filozófusok, irányzatok</p> <p>A probléma megközelítése</p> <p>Filozófiai diszciplínák</p> <p>Ajánlott művek/műrészletek</p>		<p><i>Zénón, Szent Ágoston, Kant, Nietzsche, Bergson, Heidegger</i></p> <p><i>Zénón</i> paradoxonai, <i>Szent Ágoston</i>: a szubjektív idő, idődimenziók, múlt, jelen, jövő - emlékezés, cselekvés, várakozás, az idő a lélek kiterjedése; <i>Kant</i>: az idő mint a priori szemléleti forma; <i>Nietzsche</i>: „ugyanannak örök visszatérése”; <i>Bergson</i>: mechanikus idő és tartam, <i>Heidegger</i>: lét és idő, időbeli lét. Metafizika, lételmélet, ismeretelmélet.</p> <p>Szent Ágoston: Vallomások (részletek).</p> <p>Bergson: Idő és szabadság.</p> <p>Heidegger: Lét és idő.</p>
<p>1.7. A végesség emberi problémája</p> <p>Filozófusok, irányzatok</p> <p>A probléma megközelítése</p> <p>Filozófiai diszciplínák</p> <p>Ajánlott művek/műrészletek</p>	<p><i>Aquinói Szent Tamás, Descartes, életfilozófiák, Heidegger</i></p> <p><i>Aquinói Szent Tamás</i>: a véges és a végtelen ellentéte, a végtelen lét és a véges létező viszonya, az ember vágyódása a végtelen és a tökéletesség iránt; <i>Descartes</i>: Isten mint végtelen, örökkévaló, mindenható szubsztancia; az ember mint kiterjedt és gondolkodó szubsztancia; <i>életfilozófiák</i>: az individuum létezése, az időbeli és az örök az emberi létezésben; <i>Heidegger</i>: halálhoz viszonyuló lét.</p> <p>Természetfilozófia, lételmélet, ismeretelmélet, etika.</p> <p>Aquinói Szent Tamás: Summa Theologiae (részletek).</p> <p>Descartes: Elmélkedések a metafizikáról (részletek).</p>	<p>1.7. Végesség és végtelenség</p> <p>Preszókratikusok, Aquinói Szent Tamás, Kant, Hegel, Kierkegaard, Heidegger, életfilozófiák</p> <p><i>Preszókratikusok</i>: apeiron; <i>Kant</i> a világ térben és időben véges és végtelen volta, antinómia; <i>Hegel</i>: a véges és a végtelen szellem ellentétének megszűnése (Abszolút Szellem), az ember végessége; <i>Kierkegaard</i>: a végtelen és a véges az emberi létezésben; <i>Heidegger</i>: az ember végessége lételméleti megközelítésben, a halál a létezőnek a végre irányuló léte, a halál színe előtt való lét az ember tulajdonképpeni létformája.</p> <p>Kierkegaard: Vagy-vagy (részletek).</p> <p>Heidegger: Lét és idő.</p>

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
<p>1.8. Az érték problémája: a jó és a szép Filozófusok, irányzatok A probléma megközelítése</p> <p>Filozófiai diszciplínák Ajánlott művek/műrészletek</p>	<p>Platón, Arisztotelész, epikureizmus, sztoicizmus, Szent Ágoston Az értékek világa: eltérő megközelítések a léttel való kapcsolatáról; etikai és esztétikai kérdésselvetések az ítéletekről, a jószágról és a szépségről; Platón: a jó, a szép ideája, az erények és a lélekreszek; Arisztotelész: az erkölcsi jó, „két szélsőség közötti közép”; epikureizmus, sztoicizmus: hédoné, apatheia; Szent Ágoston: Isten felé irányuló szeretet, Isten mint a legfőbb jó, a rossz mint léthiány és bűn. Metafizika, etika, esztétika.</p> <p>Platón: Állam (részletek)</p> <p>Arisztotelész: Nikomakhoszi Etika II. 5-6. Szent Ágoston: Az Isten városáról XII. könyv, 4. F.</p>	<p>Preszókratikusok, Szent Ágoston, Kant, analitikus filozófia Univerzalizmus és relativizmus; etika és esztétika; <i>szofisták</i>. phüszisz, nomosz; Kant: a szépség megítélésének egyetemes érvényessége, a szépség mint „az erkölcsi jó szimbóluma”, erkölcs és esztétika; analitikus filozófia: az esztétikai ítéletek általános kritériumának vitatása; <i>metaetika, az emotivizmus:</i> az értékítéleteknek nincs logikai igazságértéke.</p> <p>Kant: Az ítélőerő kritikája (részletek).</p>
<p>1.9. A szabadság kérdése Filozófusok A probléma megközelítése</p> <p>Filozófiai diszciplínák Ajánlott művek/műrészletek</p>	<p>Szent Ágoston, felvilágosodás, Kant, Sartre <i>Szent Ágoston:</i> a szabad akarat és a bűn, a cselekvési és döntési szabadság, a felelősség, a rossz mint az emberi szabadság helytelen használatának következménye; <i>felvilágosodás:</i> a polgári szabadság; Kant: az ész nyilvános használatának szabadsága; <i>Sartre:</i> az egyéni létezés és a szabadság.</p> <p>Etika, metafizika, lételmélet, politikai filozófia. Szent Ágoston: Vallomások VII. könyv (részletek). Kant: Válasz a kérdésre: Mi a felvilágosodás? Sartre: Mi az egzisztencializmus?</p>	<p>Szent Ágoston, Spinoza, Hume, felvilágosodás, Rousseau, Kant, J. S. Mill <i>Spinoza:</i> a szabad akarat determinista kritikája; <i>Hume:</i> a szabad akarat etikai és a szabadság politikai fogalmának elválasztása; <i>Rousseau:</i> természetjog, társadalmi szerződés, polgári szabadság; Kant: a szabad akarat, Isten és a halhatatlan lélek mint erkölcsi posztulátumok, az erkölcsi cselekvés lehetőségi feltételei; J. S. Mill: liberális állam, individuális szabadság és társadalmi pluralitás.</p> <p>Kant: Az erkölcsök metafizikájának alapvetése (részletek). Rousseau: A társadalmi szerződés, I-II. könyv. J. S. Mill: A szabadságról (részletek).</p>
<p>1.10. Erkölcsi univerzalizmus és relativizmus Filozófusok, irányzatok</p>		<p>Preszókratikusok, Platón, Arisztotelész, hellenizmus, Spinoza, Hume, Kant, J. S. Mill, Nietzsche</p>

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
<p>A probléma megközelítése</p> <p>Filozófiai diszciplínák</p> <p>Ajánlott művek/műrészletek</p>		<p>Preszókratikusok, szofisták: phüszisz, nomosz; Platón: a lélek részei és megfeleltetésük a kardinális erényeknek; Arisztotelész: az erény mint mérték (közép); epikureizmus, sztoicizmus: hédoné, apatheia, szabadság; Spinoza: racionalista etikája és „Isten értelmi szeretete”; Hume törvénye; Kant: hipotetikus és kategorikus imperatívusz; J. S. Mill: utilitarizmus, az erkölcsileg helyes cselekvés; Nietzsche: morál, erkölcsi jó és rossz, Übermensch, nihilizmus, gonosz, az úri és a szolga morál, ressentiment, aszketikus papi ideál.</p> <p>Etika, politikai filozófia.</p> <p>Arisztotelész: Nikomakhoszi Etika II. 5-6.</p> <p>Nietzsche: Imígyen szóla Zarathusztra (részletek), A morál genealógiájához (részletek).</p>
<p>1.11. A környezet-és bioetika problémái</p> <p>A probléma megközelítése</p> <p>Filozófiai diszciplínák</p> <p>Ajánlott művek/műrészletek</p>	<p>A környezeti problémák vizsgálata (pl. globális felmelegedés, környezetszennyezés, ózonréteg, atomenergia...) - eltávolodás a tisztán tudományos-technikai megközelítéstől a társadalmi, gazdasági és etikai dimenziók irányába.</p> <p>Bioetikai kérdések: abortusz, eutanázia, klónozás, genetikai beavatkozások.</p> <p>Az ember és környezete viszonyáról alkotott felfogások: a környezet mint az emberi célok és értékek megvalósításának eszköze és színtere, a környezet önmagában való érték, a természet a maga totalitásában erkölcsi értékkel rendelkezik.</p> <p>Környezetvédelem - a természetvédő, fogyasztói és atomellenes mozgalmak szerepe és hatása (helyi, világméretű szintek).</p> <p>Etika, politikai filozófia, tudományfilozófia.</p> <p>Charles Susanne: Bioetikai olvasókönyv (részletek).</p> <p>Tillmann József (Szerk.): A későújkor józansága.</p> <p>Konrad Lorenz: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne.</p>	<p>A probléma emelt szintű megközelítése.</p>

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
<p>1.12. Globalizáció és társadalom A probléma megközelítése</p> <p>Filozófiai diszciplínák Ajánlott művek/műrészletek</p>	<p>A globalizáció problémáinak történeti, közgazdasági, szociológiai, politikai és etikai megközelítése; pozitív és negatív hatásai az egyénre, a világ különböző térségeire; optimizmus és félelem a globalizálódó világban; egyéni és kollektív felelősség. Etika, politikai filozófia, tudományfilozófia.</p> <p>Fukuyama: A történelem vége (részletek). Charles Susanne: Bioetikai olvasókönyv (részletek).</p>	<p>A globalizálás előnyei és hátrányai; a szabadkereskedelem biztosította jólét következményei.</p> <p>Huntington: A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása (részletek). Hans-Peter Martin-Harald Schumann: A globalizáció csapdája.</p>
<p>1.13. Hit és tudás Filozófusok, irányzatok A probléma megközelítése</p> <p>Filozófiai diszciplínák Ajánlott művek/műrészletek</p>		<p><i>Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás, Kant, Kierkegaard, Wittgenstein</i> <i>Szent Ágoston:</i> a „hiszek, hogy érthessek” elve; <i>Aquinói Szent Tamás:</i> értelmi és hitigazság; <i>Kant:</i> a tudomány határai, a tiszta ész nem szólhat a tapasztalaton túli dolgokról; <i>Kierkegaard:</i> választás, szorongás, az egzisztencia egzisztálása, a hit és a létezés paradoxonai, a hit abszurditása, etikai és vallási stádium; <i>Wittgenstein:</i> az elmondható és a kimondhatatlan. Metafizika, ismeretelmélet, etika, vallásfilozófia. Aquinói Szent Tamás: Summa Theologiae (részletek). Kierkegaard: Félelem és rettegés (részletek).</p>

2. FILOZÓFUSOK ALAPVETŐ GONDOLATAINAK ISMERETE

FILOZÓFUSOK			
KÖZÉPSZINT		EMELT SZINT	
Kötelező (5)	Választható (4)	Kötelező (9)	Választható (4)
			Egy preszókratikus
Platón		Platón	
Arisztotelész		Arisztotelész	
	Szent Ágoston	Szent Ágoston	
	Aquinói Szent Tamás	Aquinói Szent Tamás	
	Bacon		Bacon
Descartes		Descartes	
	Locke		Locke

FILOZÓFUSOK			
KÖZÉPSZINT		EMELT SZINT	
			Berkeley
	Hume		Hume
			Spinoza
			Rousseau
Kant		Kant	
	Hegel		Hegel
	Marx		Marx
	Comte		Comte
			Mill
	Schopenhauer		Schopenhauer
	Kierkegaard		Kierkegaard
Nietzsche		Nietzsche	
	Bergson		Bergson
			Husserl
	Heidegger	Heidegger	
	Sartre		Sartre
	Bécsi Kör		Bécsi Kör
			Popper
			Kuhn
	Wittgenstein	Wittgenstein	
			Egy posztmodern
			Egy magyar filozófus

Megjegyzés: Középszinten a középkorból és a 20. századból egy-egy szerző kötelezően választandó.

2. Filozófusok

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
Platón Filozófiai problémák Fogalmak Ajánlott művek/műrészletek	Az állandó megragadása a változó dolgokban, test és lélek, a lélek halhatatlansága, a lélekrészek megfelelése a kardinális erényeknek, az igazi megismerés lehetősége, a jó ideája, az ideális állam, a dialógus mint módszer. Idea, részesedés, visszaemlékezés, kardinális erények, boldogság. Állam VII. 514 a-518 b (Barlanghasonlat). Állam X. 596 b-597 d (A lét három formája).	Metafizikai és antropológiai dualizmus, az igazságosság és az ideális állam, a művészet mimetikus jellege, szerelemfelfogások. Idea (eidosz, ouszia), részesedés (methexis), visszaemlékezés (anamnézis), bölcsesség (phronézis), igazság (alétheia), mimézis. Állam VI. 508 c-511 e (Nap- és Vonalhasonlat), Phaidon Bevezetés 70a-77d, Lakoma, Szókratész védőbeszéde.

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
Arisztotelész Filozófiai problémák	A létező és a lényeg szétválasztásának kritikája, az anyag-forma kettőssége, a szubsztancia keletkezése és létezése, jó és rossz kormányzati formák, az erkölcsi jó, „két szélsőség közötti közép”, erények, fogalom, ítélet, következtetés.	A létező és a lét, mozgás - változás, lehetőség - valóság, mozdulatlan mozgató, a polis és polgárai, a közjó, praktikus, poétikus és teoretikus tudás
Fogalmak	Metafizika, szubsztancia, erény (areté), boldogság (eudaimónia), zóon politikon, szillogizmus.	Kategória, attribútum, szubsztrátum, univerzálé, genus, potencialitás és aktualitás, katharxis.
Ajánlott művek/műrészletek	Politika (részletek). Nikomakhoszi Etika II. 5-6. 1106 b-1107 a.	Metafizika Z 1029a-1033a (A szubsztancia, a mibenlét, Platón kritikája, a keletkezés és mozgás); Nikomakhoszi Ethika I-II. könyv.
Szent Ágoston Filozófiai problémák	A boldogság mibenlétének keresése, Isten felé irányuló szeretet, az igazságot kereső ember, lélek és Isten.	A kereszténység világ- és Isten felfogása; Isten a megismerés és erkölcsiség alapja; lineáris idő- és történetfelfogás, a szubjektív idő.
Fogalmak	A rossz mint léthiány; a szabad akarat és a bűn, a rossz mint etikai kérdés. Patrisztika, boldogság, erkölcsi rossz, szabad akarat.	Illumináció, szeretet etika.
Ajánlott művek/műrészletek	Vallomások VII. könyv III-V., VII., XI-XVI.; (a szabad akarat és a rossz kérdései).	Vallomások XI. könyv (a teremtés és idő problémái).
Aquinói Szent Tamás Filozófiai problémák	Hit és tudás, értelmi és hitigazság, az általános fogalmak és az egyedi dolgok, Isten létének öt úton történő bizonyítása, skolasztikus érvelési módszer.	Canterbury-i Szent Anzelm: ontológiai istenérv. A lét és a létező Isten mint végtelen létteljesség, anyag - forma, lehetőség - valóság.
Fogalmak	Skolasztika, univerzális - vita, mérsékelt realizmus, kozmológiai istenérvek, immanens és transzcendens világ, tomizmus.	Létező - lét - lényeg, actus / energiea / valóság - potencia / dűnamisz / lehetőség.
Ajánlott művek/műrészletek	Summa Theologiae, Pars I, Questio I, Art. 1-2.	Summa Theologiae, Pars I, Questio I, Art. 3-8; A létezőről és a lényegről 1-2, 6. fejezet.
F. Bacon Filozófiai problémák	A természet és az elme újfajta vizsgálata, a megismerés útjában álló akadályok, biztos megismerés, természettudományos módszerek alkalmazása a filozófiában.	

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
Fogalmak	Empirizmus, racionalizmus, ködképek, indukció. Novum Organum (ködképek).	
Művek/műrészletek		
Descartes Filozófiai problémák	Az ismeretek eredete, tapasztalat és értelem, biztos ismeretelméleti kiindulópont keresése, kételkedés, test és lélek dualizmusa.	Antropológiai fordulat, a tudományos kutatás módszertani problémái, a descartes-i istenbizonyíték; autonóm etika megalapozási kísérlete.
Fogalmak	Racionalizmus és empirizmus, módszeres kétely, szubsztanciák: Isten, a gondolkodó és a kiterjedt dolog, az én mint gondolkodó dolog, velünk született ideák.	A szkepszis és a módszeres kétely, res cogitans és res extensa, autonóm etika.
Ajánlott művek/műrészletek	Elmélkedések a metafizikáról (1-3. Elmélkedés).	Értekezés a módszerről (3-4. rész).
Locke Filozófiai problémák	Az ismeretek forrása és igazolásának eszközei, tapasztalat és értelem, a velünk született eszmék kritikája, érzékelés és reflexió. A polgári hatalom és a közjó.	A kiterjedt szubsztancia mint a minőségek megismerhetetlen hordozója; elsődleges és másodlagos minőségek; a társadalmi szerződés és a hatalommegosztás elmélete; vallási tolerancia, az állam és az egyház szétválasztásának elve.
Fogalmak	Empirizmus, idea, tabula rasa, társadalmi szerződés elmélet, liberalizmus.	Percepció és reflexió, idea, absztrakció és absztrakt idea.
Ajánlott művek/műrészletek	Értekezés az emberi értelemről II. könyv, I. fejezet, 1-5. § (az ideákról).	(Második) Értekezés a polgári kormányzatról, II.; VII.; XI-XII. fejezet.
Berkeley Filozófiai problémák		Ismereteink forrása, tapasztalat és értelem, az ideák csak az elmében vannak, a külvilág anyagi voltának vitatása. A dolgok és tulajdonságaik egy univerzális isteni elme ideái. A kiterjedt (anyagi) szubsztancia fogalmának kritikája: létezni annyi, mint érzékelni vagy érzékelve lenni, az absztrakt ideák locke-i tézisének kritikája, nominalizmus.
Fogalmak		Idea, empirizmus. Létezni annyi, mint érzékelve lenni: (esse et percipi).
Ajánlott művek/műrészletek		Hülasz és Philonusz három párbeszéde (részletek). Tanulmány az emberi megismerés alapelveiről. Bevezetés és I. rész 1-24.
Hume Filozófiai problémák	Ismereteink forrása a tapasztalat, megszokásokon alapuló hiedelmek és a tudás.	Az Én azonossága melletti filozófiai érvek kritikája; az emlékezet mint a személyiség

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
<p>Fogalmak Ajánlott művek/műrészletek</p> <p>Spinoza Filozófiai problémák</p> <p>Fogalmak Ajánlott művek/műrészletek</p> <p>Rousseau Filozófiai problémák</p> <p>Fogalmak Ajánlott művek/műrészletek</p> <p>Kant Filozófiai problémák</p> <p>Fogalmak</p>	<p>Empirizmus, tudás. Értekezés az emberi természetről (részletek).</p> <p>A felvilágosodás: az ész és az értelem lehetőségei és korlátai, a filozófia 4 fő kérdése, az empirizmus és racionalizmus egyoldalúságán való túllépés, kopernikuszi fordulat, a jelenségvilág és a magukban való dolgok világa, a morális jó, a szép és a fenséges.</p> <p>Sapere aude!; kopernikuszi fordulat, a priori és a posteriori ismeretek, analitikus és szintetikus ítéletek, a priori szintetikus ítéletek, hipotetikus és kategorikus imperatíviusz.</p>	<p>azonosságának alapja; a szabad akarat etikai és a szabadság politikai fogalmának elválasztása. A kauzalitás mint szubjektív, a megszokáson alapuló asszociációs viszony (a törvények leíró vagy előíró jellege), Hume törvénye. Percepció, benyomások és ideák. Értekezés az emberi természetről I. könyv, Az értelemről, III. I. 1. Tanulmány az emberi értelemről, 7. Fejezet, 2.</p> <p>Monizmus: Isten: egyetlen szubsztancia (causa sui) és attribútumai (kiterjedés és gondolkodás); a test-lélek dualizmus (Descartes) monista megszüntetése; a kauzalitás, mint mindent determináló, objektív, analitikus viszony; a szabad akarat determinista kritikája; racionalista etikája és „Isten értelmi szeretete”.</p> <p>Monizmus, dualizmus, causa sui, szubsztancia, attribútum. Etika I. Istenről.</p> <p>A civilizáció fejlődése és az ember erkölcsi integritása, radikális szakítás a klasszikus természetjogi tradícióval, a polgári szabadság, a közjó és az egyéni jó. Természetjog, társadalmi szerződés, polgári szabadság, a hatalom legitimitása, népszuverenitás, törvényesség. A társadalmi szerződés I-II. könyv.</p> <p>A kritikai filozófia transzcendentális jellege; a metafizika kopernikuszi fordulata; az idő mint szemléleti forma, a végtelenség kérdésének antinomikus volta; a szabad akarat, mint az erkölcsi cselekvés lehetőségi feltétele; az istenérvek kritikája és a morális istenérv.</p> <p>Ding für uns, Ding an sich, phenomenon, noumenon, transzcendentális filozófia, erkölcsi posztulátumok.</p>

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
Ajánlott művek/műrészletek	Válasz a kérdésre: Mi a felvilágosodás? A tiszta ész kritikája. Bevezetés.	A tiszta ész kritikája. Előszó az első és második kiadáshoz. Bevezetés. Az ítélőerő kritikája, 43-48.
Hegel Filozófiai problémák	Átfogó metafizikai rendszer, a gondolkodás és a lét, a szabadság és a szellem kibontakozási folyamata a világtörténelemben.	A német idealizmus gondolatai az objektum és a szubjektum viszonyáról, egy transzcendentális szubjektum létezése: a fichtei Abszolút Én, a schellingi Abszolútum, a hegeli Szellem.
Fogalmak	Abszolút Eszme, triád-forma: tézis, antitézis, szintézis, dialektika.	Objektum, szubjektum, transzcendentális szubjektum.
Ajánlott művek/műrészletek	Előadások a világtörténet filozófiájáról (részletek).	A filozófiai tudományok enciklopédiájának alapvonalai (részletek).
Marx Filozófiai problémák	A hegelianizmus kritikája, a világ értelmezésére, illetve megváltoztatására törekvés, a praxis és a teória viszonya.	A világ anyagi egysége, az elidegenedés és megszüntetése.
Fogalmak	Dialektikus és történelmi materializmus, „tudományos szocializmus”, praxis.	Anyag, tudat, értéktöbblet-elmélet, elidegenedés, társadalmi-gazdasági alakulat.
Ajánlott művek/műrészletek	Tézisek Feuerbachról.	A politikai gazdaságtan bírálatához, Előszó; Gazdasági-filozófiai kéziratok 1844-ből (az elidegenült munka).
Comte Filozófiai problémák	A megismerés, az elméletalkotás és a történelmi fejlődés stádiumai.	
Fogalmak	Pozitivizmus, teológiai, metafizikai és pozitív stádium.	
Ajánlott művek/műrészletek	Beszéd a pozitív szellemről 1. rész (részletek).	
J. S. Mill Filozófiai problémák		A tudományok általános és egységes metodológiája, a természet egyformaságának elve, individuális szabadság és társadalmi pluralitás. Az erkölcsileg helyes cselekvés, a cselekedetek hasznosság szerinti értékelése.
Fogalmak		Liberalizmus, utilitarizmus.
Ajánlott művek/műrészletek		A szabadságról (részletek).
Schopenhauer Filozófiai problémák	Az ész mindenható szerepének megkérdőjelezése; az egyéni létezés kérdései, a nem racionális szférák felé fordulás a Hegel utáni filozófiában. Az individuum és a világ viszonya, a művészetek és a zseni, élet, szenvedés, halál.	A magánvaló dolog és a jelenség, akarat és képzet.

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
Fogalmak Ajánlott művek/műrészletek Kierkegaard Filozófiai problémák	Akarat, képzet, idea, pesszimizmus. A világ mint akarat és képzet III. 31-33. §. Az individuum létezése, választás, szorongás.	Az individuum választási lehetőségei, az egzisztencia egzisztálása, a „szerencsétlen individuum”, a hit és a létezés paradoxonjai.
Fogalmak Ajánlott művek/műrészletek Nietzsche Filozófiai problémák	Egzisztencializmus. Esztétikai, etikai, vallási stádiumok. Félelem és rettegés. Előszó (Ábrahám-történetek).	Egzisztálás, paradoxon. Félelem és rettegés: Lehetséges-e az etika teológiai felfüggesztése? Az ismétlés. Halálos betegség.
Fogalmak Ajánlott művek/műrészletek Bergson Filozófiai problémák	A dionüszoszi, az apollóni és a szókratészi ideál, minden érték „átértékelése”, Isten halott, az értékteremtő ember, „ugyanannak örök visszatérése”, a hatalom akarása. Dionüszoszi, apollóni művészet, Übermensch, morál, nihilizmus.	A morál, az erkölcsi jó és rossz. Jó (gut), rossz (schlecht), gonosz (böse), az úri és a szolga-morál, ressentiment, aszketikus papi ideál.
Fogalmak Ajánlott művek/műrészletek Husserl Filozófiai problémák	Imígyen szóla Zarathusztra: Előljáró beszéd, A három átváltozásról, A felsőbbrendű emberről. Az individuum létezése, az ösztönök béklyóitól való megszabadulás; életakarát, halál, Isten; szabadság és morál. Az idő.	A morál genealógiájához I. rész; Túl jón és rosszon 2. és 5. rész, A tragédia születése. A századvég egyetemes sorskérdései: létezés, halál, Isten, a valóság statikus és dinamikus szemlélete, az intuitív és a fogalmi megismerés, relatív és abszolút ismeret.
Fogalmak Ajánlott művek/műrészletek Heidegger Filozófiai problémák	Intuíció, élelendület. A létre vonatkozó kérdés újbóli feltevése, a lét és a létező, a létet feltáró művészet - a létnek rejtőzködésből való kilépése.	Relatív és abszolút ismeret. Teremtő fejlődés (részletek). A fenomenológia mint leíró módszer és a priori tudomány, a megismerés tárgya: az intencionális élményben adott fenomén. Fenomén, fenomenológiai redukció, intencionalitás. A fenomenológia ideája (részletek).

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
Fogalmak	Lét (Sein), létező (Seiende), egzisztencia, ittlét / jelenvaló lét (Dasein), világban való lét (in-der-Welt-Sein).	Phüszisz, logosz, alétheia.
Ajánlott művek/műrészletek	A műalkotás eredete (részletek: - Van Gogh: Parasztcipők).	Mi a metafizika?
Sartre Filozófiai problémák	Az individuum létezése, lényege, Én és Másik, szabadság, választás, felelősség, szorongás, az ember „szabadságra van ítélve”, „az amivé önmagát teszi”; „lenni nem más mint tenni”.	A tudat és a semmi, a világ mint önmagában létező lét totalitása.
Fogalmak	Egzisztencia, esszencia, szorongás.	A magánvaló, a magáért való és a másokért való lét, tudat, Semmi, semmités.
Ajánlott művek/műrészletek	Az egzisztencializmus: humanizmus.	A Lét és a Semmi (részletek). In: Tordai Zádor: Egzisztencia és valóság. Egy vezér gyermekkorra, A fal (novellák).
Bécsi Kör Filozófiai problémák	A kijelentések logikai elemzése és igazolhatósága.	A természettudományok nyelvének logikai elemzése, ideális tudományos nyelv konstruálása, a metafizika kiküszöbölése, értelmes- és látszatállítások, értelem és jelentés.
Fogalmak	Logikai pozitivizmus, verifikáció.	Carnap: A metafizika kiküszöbölése a nyelv logikai elemzésén keresztül (részletek).
Ajánlott művek/műrészletek	Schlick: A filozófia fordulata (részletek).	A kijelentések igaz, illetve hamis volta, a kritikai vizsgálat; nyitott és totalitáriánus társadalom.
K. Popper Filozófiai problémák		Fallibilis tudományfejlődési elmélet, falszifikáció.
Fogalmak		A historicizmus nyomorúsága (részletek).
Ajánlott művek/műrészletek		A tudományos fejlődés, a tudományos kutatás metodológiai normarendszere.
Kuhn Filozófiai problémák		Paradigma, paradigmaváltás, tudományos forradalom.
Fogalmak		A tudományos forradalmak szerkezete (részletek).
Ajánlott művek/műrészletek		

TÉMÁK	VIZSGASZINTEK	
	Középszint	Emelt szint
Wittgenstein Filozófiai problémák Fogalmak Ajánlott művek/műrészletek	A filozófia feladata: a természetes, köznapi nyelv elemzése; a nyelv és a világ, az elmondható és a kimondhatatlan. Köznapi nyelv.	A kijelentések igaz, illetve hamis volta, igazságérték-táblázatok, a beszéd mint tevékenység vagy életforma része. Nyelvjátékok. Logikai-filozófiai értekezés (részletek).

3. KORSZAKOK, IRÁNYZATOK

A Korszakok, irányzatok témakörhöz tartozó filozófusok és filozófiai problémák leírása a megelőző táblázatokban található.

Középszint	Emelt szint
Antik görög filozófia	Antik görög filozófia
Felvilágosodás	Patrisztika és skolasztika
Életfilozófiák	Felvilágosodás
	Német idealizmus
	Életfilozófiák
	Pozitivizmus; Logikai pozitivizmus; Analitikus filozófia
	Posztmodern